

ОСОБЛИВОСТІ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ПРОГНОЗІВ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ З УРАХУВАННЯМ РІЗНИХ ПІДХОДІВ

Н. В. Стоянець, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

Регіон виступає у межах країни тим об'єктом управління, що поєднує у собі територіальні та галузеві елементи виробництва, які характеризуються певним рівнем ресурсного потенціалу, і це може бути використано для підвищення рівня соціально - економічного розвитку. В статті розглядається особливості основних соціально-економічних проблем розвитку регіону вирішення яких призведе до вдосконалення регіонального прогнозування соціально-економічного розвитку, дозволить сформулювати концептуальний підхід, створити цілісну систему підвищення якості прогнозування. Проведено типологізацію прогнозів розвитку регіону за певними ознаками а саме за термінами, за масштабом за ступенем інформаційної забезпеченості, за ступенем детермінованості, за особливостями методологічних підходів. Розроблено алгоритм поєднання генетичного і телеологічного підходів у прогнозуванні розвитку регіону, що при застосуванні методу динамічних нормативів дасть можливість оцінити рівень сталого регіонального розвитку, визначити напрями цього розвитку, а також виявити резерви і основні диспропорції функціонування та розвитку регіону.

Ключові слова: прогнозування, прогноз, регіон, соціально-економічний розвиток, типологізація регіону.

Постановка проблеми. Довгострокове прогнозування досліджує регіон в системі регіональних, державних і світових економічних систем; ринків, інтеграції та конкуренції, з урахуванням національних, культурних, конфесійних і політичних тенденцій розвитку суспільства; екологічних, епідеміологічних, техногенних та геополітичних загроз, глобальних природно-кліматичних змін. Від якості прогнозування та успішності реалізації сформульованої на його основі стратегії безпосередньо залежить ефективність прийнятих рішень на регіональному і державному рівнях та відповідно, динаміка соціально-економічного розвитку кожного конкретного територіального утворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. методології довгострокового прогнозування соціально-економічного розвитку регіону присвячені праці численних вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких слід особливо відзначити В.Базарова [1], Г.Парсаданова [6], С.Зеленцова [4], А.Гранберга, [3], В. Лексина [5], Т.Морозова[6], И. Седакова [8], П. Блера [11], П. Батеса [10], В. Василенко [2], Г Хасаева [9] тощо.

Метою статті є класифікація основних соціально-економічних проблем розвитку регіону, типологізація прогнозів розвитку регіону за певними ознаками, розробити алгоритм поєднання генетичного і телеологічного підходів у прогнозуванні розвитку регіону.

Невирішені частини проблеми. Обговорюючи роль прогнозування у регулюванні соціально-економічного розвитку регіону та визначаючи коло проблем для подальшого дослідження, необхідно співставляти свої наукові задуми з існуючою практикою, яка має місце при розробці регіональних прогнозів та планів через основні еволюційні етапи розвитку системи соціально-економічного прогнозування.

Виклад основних результатів дослідження.

Наявність прогнозів різних горизонтів і з різним ступенем деталізації дає можливість поєднувати реалізацію довгострокової стратегії із гнучкою практикою її здійснення.

Для того, щоб чітко визначити не тільки напрями регулювання, але і сфери дії, а також розмежувати повноваження і сфери керівництва з метою контролю, прогнози класифікують за рівнем управління:

- індивідуальні, які розробляються окремими підприємствами, організаціями, банками (найчастіше на короткостроковий період);
- регіональні - на рівні муніципальних об'єднань, регіонів, великих економічних районів;
- галузеві - в окремій галузі або міжгалузевому комплексі (наприклад, паливно-енергетичному, агропромисловому);
- проблемні - з окремої проблеми економічного, науково-технічного або екологічного розвитку (наприклад, із забезпечення зайнятості, освоєння і розповсюдження нового покоління техніки, екологічно чистої технології);
- національні - на рівні країни в цілому (державні, економічні, соціальні, науково-технічні, екологічні та зведені прогнози);
- міжнародні - у групі країн (наприклад, СНД) або глобальні.

Прогнози різних рівнів доповнюють один одного у передбаченні динаміки складної, ієрархізованої структури економіки. Нарешті, за характером прогнозів можна виділити:

- приватні й узагальнюючі прогнози, що характеризують очікувану динаміку зведеного показника (наприклад, рівня інфляції, зайнятості) або сукупності основних показників досліджуваного об'єкта в цілому (підприємства, регіону, галузі, країни);
- генетичні (досліджують тенденції, що склалися в минулому, і можливі зміни чинників, що їх визначають), нормативні (передбачають

шляхи, чинники й терміни виконання наперед поставленої мети) і комбіновані (поєднують обидва підходи);

• одно- та багатоваріантні (останні переважно й реальніше розглядають сценарії можливо-

го розвитку подій при певному поєднанні чинників.

Удосконалення системи прогнозування неможливе без проведення типологізації прогнозів розвитку регіонів (рис.1).

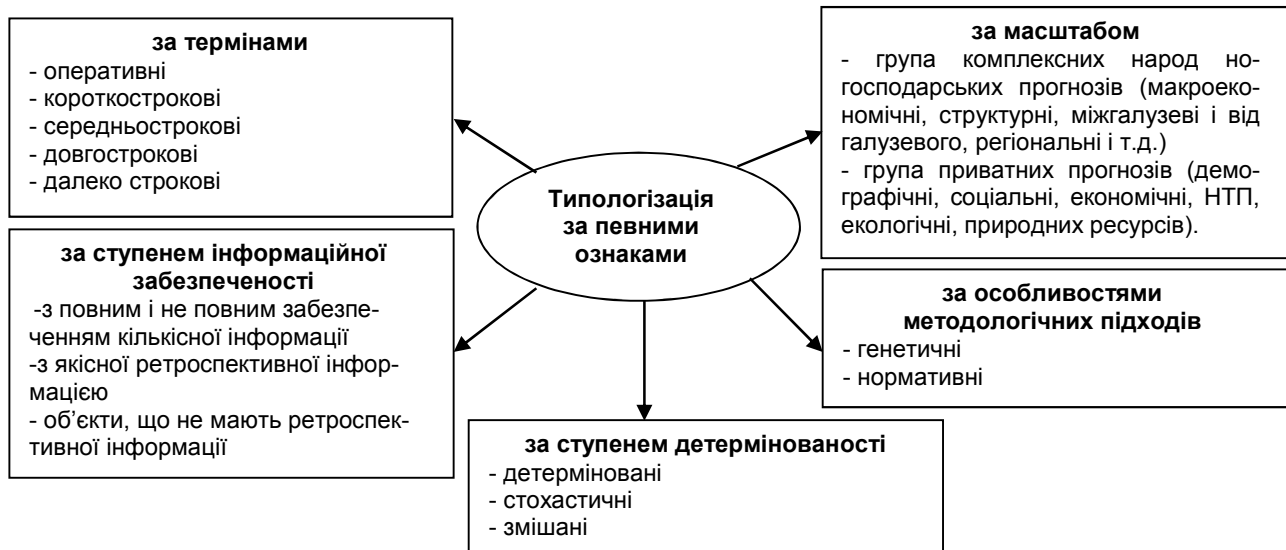

Рис. 1. Типологізація прогнозів розвитку регіону за певними ознаками

* Пропозиції автора виділено курсивом

Найважливішим критерієм типології регіональних прогнозів є проблемно-цільовий і саме він забезпечує поділ прогнозів за певними ознаками. Підхід на основі цієї ознаки вперше запропонував В.А. Базаров - Руднєв у 20-х роках ХХ століття. Він порекомендував замінити прогноз-передбачення двома якісно новими типами прогнозів: генетичним (дослідним, трендовим, пошуковим) та телеологічним (програмним, нормативним, нормативно-цільовим, програмно-цільовим) [1].

Розрізняють два види генетичного прогнозування: традиційне (екстраполятивне) і новаторське (альтернативне). Традиційне прогнозування передбачає, що розвиток об'єкту відбувається, і відбуватиметься безперервно. У такому випадку прогноз може бути простою проекцією (екстраполяцією) минулого на майбутнє. Цей підхід застосовується у стабільних соціально-економічних системах для прогнозування макроекономічних показників, таких як: валовий національний продукт, чистий національний продукт, національний дохід, інфляція, зайнятість тощо. Новаторський підхід передбачає розробку декількох варіантів, які відрізняються між собою за ступенем і характером впливу керуючого органу на параметри розвитку об'єкта. Наприклад, проведення заходів, які передбачають зміни тенденцій, що намітилися у розвитку виробництва, за рахунок посилення росту продуктивності праці у результаті прискоро-

рення НТП.

При складанні нормативних (цільових) прогнозів відбувається постановка конкретної мети щодо соціально-економічного розвитку регіону або визначених об'єктів прогнозування. У нормативних прогнозах обґрунтовується реальність досягнення бажаного стану об'єктом протягом певного періоду часу. Таким чином, при нормативному (цільовому) прогнозуванні передбачається «керованість» з боку органів державної влади складними соціально-економічними процесами.

На думку автора, ефективне використання можливостей прогнозування для розвитку регіону залежить від синтезу генетичного та телеологічного підходів. Вони повинні поєднуватися, а також взаємоув'язуватися між собою при розробці раціональних варіантів регіонального розвитку (рис. 2). В свою чергу неузгодженість між генетичним і телеологічним прогнозами розвитку регіону призведе до наявного протиріччя: «потреби - можливості».

Розробку прогнозів розвитку необхідно здійснювати з метою сприяння керівництву регіону у більш ефективній обробці інформації для прийняття рішень у галузі управління розвитком; при розрахунку показників, які стануть основою для розробки стратегій, концепцій, планів, програм, форсайт-проектів регіонального розвитку, бюджету регіону тощо.

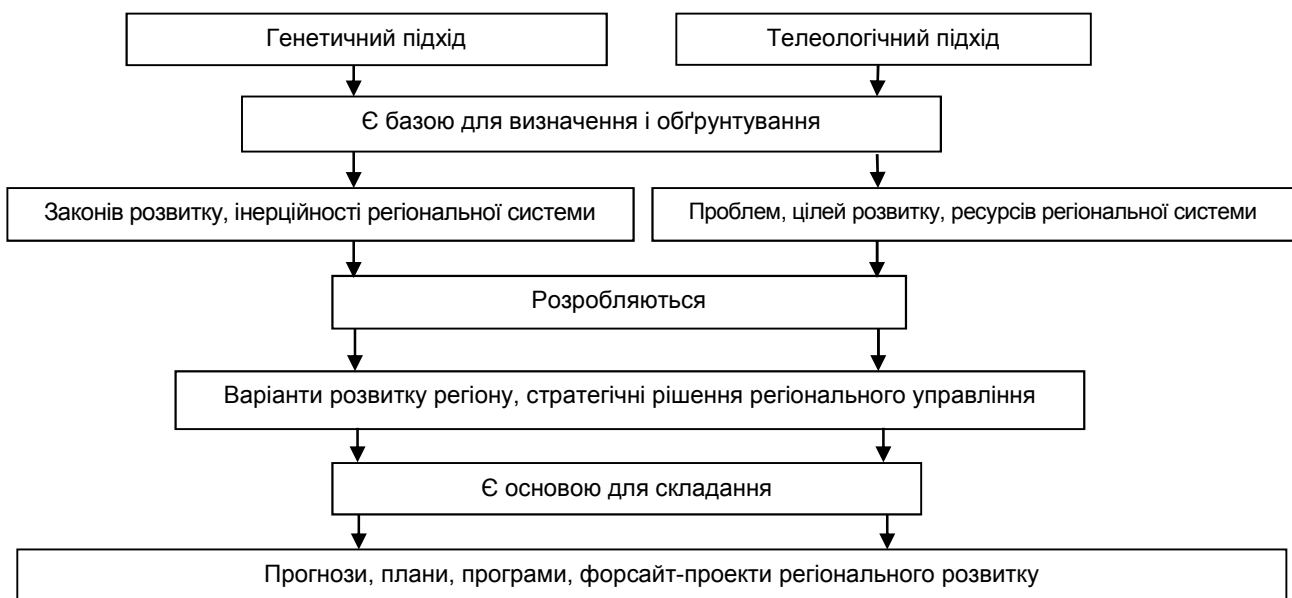

Рис. 2. Алгоритм поєднання генетичного і телеологічного підходів у прогнозуванні розвитку регіону
*Джерело: сформовано автором

В залежності від об'єкту та часу складання прогнозів розвитку вони можуть бути кількісно конкретними або переважно якісними. Тобто, прогнози можуть бути представлені у вигляді чітко прорахованих альтернативних варіантів рішень, з наборами передбачуваних показників, або ж носити сценарний характер. На варіанти рішень регіонального розвитку можуть впливати: національні прогнози, стратегічні плани, очікування і наміри суб'єктів розвитку у регіоні тощо. Тому, щоб інтегрувати фактори і передумови, що задають сценаріям динаміки розвитку регіону, необхідно розробляти сценарні умови функціонування. Тоді, за таких умов, сценарій - це гіпотетична послідовність подій, що показує, як з існуючої або будь-якої заданої ситуації можуть розгортатися майбутній стан і динаміка розвитку об'єкта [6, с.19]. Зміст сценарію має збігатися з кінцевими цілями, сформульованими раніше. Він повинен бути досить докладним, з характеристикою тих компонентів регіональної системи, які будуть піддаватися змінам, тоді поведінка регіону в цілому зміниться у необхідному напрямку та терміні [7, с.55]. В процесі прогнозування соціально-економічного розвитку регіону можна розглядати і застосовувати наступні види сценаріїв [7, с.15]:

інерційний – він припускає динаміку розвитку регіону при збереженні певних тенденцій;

- програмний – дає можливість оцінити перспективний стан розвитку регіону при різних гіпотезах щодо цілей розвитку;

- центральний - відображає ймовірнісні тенденції регіонального розвитку при поєднанні інерційного і програмного сценаріїв.

Припустимо розгляд сценаріїв соціально-економічного розвитку регіону і в такому розрізі [4, с.33]:

- песимістичний дає можливість зберегти

соціально-економічну базу регіону;

- середній дає можливість розвитку регіону при збереженні існуючих тенденцій з урахуванням можливих перспектив;

- оптимістичний дає можливість модернізації території регіону, ефективній реалізації його ресурсного потенціалу, ефективному використанню інновацій тощо.

Таким чином, одним з найактуальніших завдань, які стоять перед сучасною наукою, є вдосконалення технології комплексного прогнозування розвитку регіону. Запропонований автором варіант процесу формування таких прогнозів, заснований на синтезі генетичного і телеологічного прогнозування, при застосуванні методу динамічних нормативів дасть можливість оцінити рівень сталого регіонального розвитку, визначити напрями цього розвитку, а також виявити резерви і основні диспропорції функціонування та розвитку регіону. Така технологія комплексного прогнозування розвитку регіону, на наш погляд, повинна складатися з наступних етапів.

На першому етапі необхідно здійснити аналіз і виявити проблеми розвитку регіону за попередній період; виявити тенденції, які будуть зумовлювати на перспективу розвиток регіону, аналіз місця і ролі економіки регіону в національній економіці; окреслити основні цілі регіонального розвитку.

На другому етапі необхідно розробити попередній варіант розрахунку основних прогнозних показників розвитку регіону. При цьому здійснюються: аналіз тенденцій розвитку основних показників, оцінка ступеня їх обґрунтованості та достовірності, ступінь наближення до намічених телеологічними варіантами показників.

На третьому етапі здійснюється уточнення прогнозних показників розвитку регіону у тому

випадку, коли оцінка генетичного прогнозу може показати, що регіон не в змозі виконати завдання телеологічного прогнозу. Тому, на даному етапі, необхідно сформулювати проблеми, які спрямовані на зміну створених тенденцій розвитку регіону та шляхів їх реалізації. При цьому можуть уточнюватись цілі, прораховуватись нові варіанти прогнозу.

На четвертому етапі обґрунтовуються: прогнозні сценарії розвитку регіону на основі аналізу ситуацій і тенденцій за попередній період; довгострокові прогнози, концепції, стратегічні плани розвитку на перспективу; багатоваріантні прогнозні оцінки індикаторів розвитку регіону.

П'ятий етап, це розробка комплексного прогнозу розвитку регіону на основі синтезу генетичного і телеологічного прогнозів.

Шостий етап, це розробка концепції, стратегії, програми регіонального розвитку на основі комплексного прогнозу розвитку регіону.

Слід відмітити той факт, що нами пропонується доповнити технологію прогнозного процесу регіонального розвитку шляхом застосування методу динамічних нормативів та інструментарію непараметричної статистики на етапі вимірювання та генетичної оцінки рівня сталого розвитку регіону. Таким чином, важливими умовами ефективного регіонального прогнозування, на нашу думку, є залучення в цей процес представників всіх центрів громадських ініціатив, інститутів і структур, що впливатимуть на розвиток регіону.

Для того, щоб стратегія виправдала очікування всіх соціальних груп і прошарків області, необхідним є вивчення та узгодження їхніх інтересів при формуванні вектора майбутнього розвитку регіону. Його конкретизація у прогнозах і програмах розвитку дозволяє вірити у досягнення задуманого. Цей принцип реалізується у процесі форсайт-проектуювання сталого регіонального розвитку.

На сучасному етапі вектор розвитку регіонального прогнозування оцінюється як критичний [2, 7]. Ретроспективний аналіз свідчить про достовірність прогнозів і про їх незначний вплив на економічну ситуацію в регіоні. Теоретичні, методологічні, методичні, інституціональні, організаційні та інформаційні аспекти прогнозування соціально-економічних процесів, як на національному, так і на регіональному рівні, залишаються не обґрунтованими. Разом з тим, підвищення ефективності прогнозування неможливе без обговорення проблем і визначення шляхів їх вирішення.

На нашу думку, аналіз і класифікація проблем дозволять сформулювати концептуальний підхід, створити цілісну систему підвищення якості прогнозування. На основі проведених досліджень нами виділені чотири групи проблем, вирішення яких призведе до вдосконалення регіонального прогнозування соціально-економічного розвитку (рис.3).

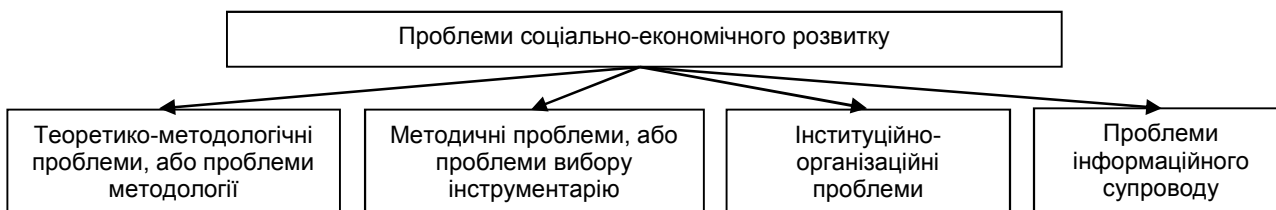

Рис. 1.10. Класифікація проблем соціально-економічного розвитку регіонів

*Джерело: сформовано автором

Відповідно, до проблем соціально-економічного розвитку відносять:

1. Теоретико-методологічні проблеми. На нашу думку, економічна теорія недостатньо узгоджується з соціологією та політологією. Існує слабкий зв'язок з основними економічними дисциплінами макроекономікою і мікроекономікою, а також з регіональною економікою як наукою. Не достатньо розроблена проблематика основних цілей соціально-економічного розвитку, таких як: досягнення економічного зростання; повна зайнятість населення; забезпечення стабільності цін та інші. У теоретичних дослідженнях не враховуються «лагові» ефекти, що виникають через розрив у часі між строками застосування інструментів державного регулювання економіки та результатами їх реалізації. Принципово неможливо визначити економічну ефективність нових технологій, особливо при середньо-довгостроковому прогнозуванні.

Деякі дослідники взагалі критично оцінюють можливість використання положень загальних макроекономічних теорій. На думку Г. Хасаєва та В. Цибатова, застосування методів теорії загальної рівноваги при аналізі і прогнозуванні неефективні за таких причин: теорія, застосована відносно дрібних виробників і споживачів в умовах досконалої конкуренції, майже не є дієвою; багато процесів протікають за межами регіону і детально проаналізувати їх не можливо; методи теорії не забезпечені даними регіональної соціально-економічної статистики [9].

Взагалі, фундаментальною проблемою, що виникає при прогнозуванні економічного розвитку регіону, є проведення комплексних теоретичних досліджень виробничих, інвестиційних, фінансово-кредитних, соціальних та інших процесів, які протікають на його території і визначають його стан та перспективи розвитку. На жаль, до цих пір простежується надзвичайна різноманітність

тлумачень найважливіших понять і категорій, що вносять деструктив у процес прогнозування розвитку регіонів. Серед зазначених категорій слід в першу чергу виділити такі категорії, як: «регіон», «прогноз», «прогнозування», «система прогнозування». Регіон, як складна соціально-економічна система, породжує об'єктивні труднощі при розробці прогнозів.

В. Лексінім переконливо показав, що «досить складний у всіх відношеннях предмет регулятивних дій держави ... повинен бути науково обґрунтований в контексті методології системної регіоналістики» [5]. Системна регіоналістика дозволяє сформувати оцінку існуючих регіональних проблем, адекватних соціально-економічним процесам, які протікають у межах кожної територіальної одиниці за сучасних умов.

Слід зазначити, що за останні 20 років істотно змінилися чинники, які впливають на регіональний розвиток, зокрема: з'явилися нові кордони і території; змінилося просторове розміщення економічного, соціального та інфраструктурного потенціалу; система господарських і соціальних зв'язків; зовнішнє середовище тощо. При розробці прогнозів найчастіше обмежуються тільки вербальним описом регіону, як об'єкту прогнозування, це істотно обмежує можливості моделювання та знижує ступінь достовірності складених прогнозів соціально-економічного розвитку [8].

Економіка кожного регіону характеризується певною спеціалізацією, тобто забезпеченістю природними ресурсами, природно-кліматичними особливостями, накопиченим виробничим, трудовим і науковим потенціалом. Проте: найчастіше, при складанні прогнозів соціально-економічного розвитку, зазначені особливості території, господарського комплексу, соціальної та екологічної сфер не обґрунтовуються та не враховуються; багато процесів, що відбуваються на території регіону, взагалі ще не детерміновані; наслідки таких зв'язків не вивчені; не сформовані і не реалізуються загальні принципи та методологічні підходи щодо розробки різноманітних прогнозів розвитку регіонів; характерні постійні зміни умов та обмежень при розробці сценаріїв розвитку регіонів; висока мінливість зовнішнього середовища регіону не враховує певних змін і це призводить до істотного зниження ступеня достовірності прогнозу; зберігається нестабільність економіки країни і регіонів; ринкові механізми ще не склалися і діють не завжди ефективно; неможливим є використання у повному обсязі зарубіжного досвіду; існує обмеженість наукових досліджень по виявленню і своєчасній протидії кризовим явищам різних рівнів (глобального, регіонального та місцевого). Також при складанні прогнозів виникають проблеми з визначенням фаз економічних циклів, в яких перебуває економіка регіону, а також зв'язків і взаємозв'язків між різними елементами регіональної системи. Найбільш гостро дана

проблема стоїть при розробці прогнозів на середньо - та довгострокову перспективу.

2. Методичні проблеми це ще одна група проблем, які виникають при прогнозуванні соціально-економічного розвитку регіону. Останнім часом поширюється практика порушень алгоритму послідовності процесів прогнозування стратегічного планування та програмування розвитку регіону. Не відпрацьовуються і не узгоджуються підходи та методи щодо складання державного та регіональних прогнозів. Прогнози соціально-економічного розвитку державних структур та територій регіону не складаються. Зрозуміло, що вони не дублюються між собою і не доповнюються.

Соціально-економічні прогнози на рівні держави повинні розроблятися не у формальному порядку, а з урахуванням комплексних регіональних прогнозів. Адже саме в регіональних прогнозах відображаються економічні інтереси і можливості розвитку суб'єктів регіонів на коротко -, середньо - та довгострокову перспективу. Проте, досить часто дане положення не дотримується.

Слід зазначити, що при розробці прогнозів соціально-економічного розвитку регіонів не враховується безліч соціально-економічних ситуацій розвитку регіону, забезпеченість всіма видами ресурсів, зовнішньоекономічні умови функціонування тощо. А також, не враховуються конкретні цілі, пріоритети, інтереси розвитку регіону. Недостатньо застосовуються процедури верифікації (перевірки) достовірності прогнозів. Прогнози складаються, як правило, із застосуванням одного методу. Мають місце суперечності та допущення між вихідними гіпотезами, які прийняті при прогнозуванні соціально-економічного розвитку регіону. За таких умов просто виключається сама можливість верифікації достовірності прогнозів. Крім того, не зацікавлені в розкритті інформації про якість раніше розроблених прогнозів, про причини їх помилок, а також про наслідки для соціально-економічного розвитку регіону. Відсутня комплексна методика збору та обробки інформації. Недостатньо використовуються сучасні методи ретроспективного, поточного та стратегічного аналізів регіону. Система цілей і показників прогнозів по періодах прогнозування схильна до частих змін і фактично не враховує специфіку конкретних регіонів.

Цілі соціально-економічного розвитку регіону і найближчі завдання багато в чому визначаються довгостроковими сценаріями і відповідною економічною політикою органів державної влади та регіонального рівня. Формування цільових установок залежить від ставлення до прогнозування не тільки фахівців, а й всього суспільства. Вони, в свою чергу, визначаються оцінкою можливостей держави і суспільства впливати на майбутній розвиток регіону. Дане положення зу-

мовлено багато в чому відсутністю ґрунтовних наукових досліджень у цій сфері. Саме перелік безальтернативних та альтернативних цілей соціально-економічного розвитку регіонів сприятиме формуванню ефективного інструментарію для проведення аналізу та підготовки комплексних прогнозів розвитку. Визначення альтернативних варіантів соціально-економічного розвитку регіону здійснюється узагальнено без детальних описів і без застосування різноманітних методик, а саме: розробки сценаріїв, моделювання, мозкового штурму, створення альтернативних творчих груп та команд тощо. Також не знаходять свого відображення у прогнозі і всі можливі допущення, припущення та передумови, які використовувалися при складанні та виборі альтернативних варіантів розвитку регіону. Не зазначаються область, непередбачені обставини та відхилення, які можуть виникнути при тій чи іншій альтернативі розвитку. Набір запропонованих альтернатив обмежується з'ясуванням переваг та недоліків. Не визначається при реалізації обраної альтернативи (по ресурсах і часу) можливість досягнення стратегічних цілей розвитку регіону.

Проблеми використання різного інструментарію та методів прогнозування займають одне з центральних місць у численних дослідженнях. Характеристика і опис конкретних, прикладних моделей прогнозування, які б широко застосовувалися на практиці і, особливо на регіональному рівні, практично не наводяться. Проте ряд дослідників вважали за можливе публікувати у відкритій пресі динамічні ряди даних, сформованих на основі відкритих джерел, загальну схему аналітичних розрахунків; перелік екзогенних і ендогенних змінних, демонстраційні версії моделей. Така відкритість, на їх думку, підвищить якість прогнозування всіх суб'єктів господарювання на національному та регіональному рівнях; сприятиме узгодженню їхніх економічних інтересів; а також прийняттю ефективних управлінських рішень. На нашу думку, цілком очевидними є необхідність визначення і формування загальних мінімальних вимог до практичного інструментарію прогнозування.

Прогнозування здійснюється головним чином на основі статистичних (трендових) методів прогнозування. Не використовуються при цьому економіко-математичні методи для визначення аналітичних залежностей між показниками соціально-економічного розвитку регіонів. Не проводяться співставлення результатів прогнозів, які підготовлені на умовах використання різних методів прогнозування, а саме: математичного та логічного моделювання, експертних методів тощо. Така ситуація ускладнює виявлення переваг і недоліків при використанні цих методів, а саме вона знижує точність і достовірність прогнозів. Як правило, при розробці прогнозів не аналізується оцінка впливу рішень, що приймаються на регіо-

нальному рівні. При складанні прогнозів використовуються недосконалі експертні процедури, а підбір експертів здійснюється без дотримання ряду вимог, серед яких можна виділити наступні: низький рівень знань теоретичних основ регіональної економіки, теорій економічного зростання та економічних циклів розвитку; відсутність аналітичних здібностей, вміння передбачати ускладнення та залежності, які виникають в процесі розвитку регіону; відсутність практичного досвіду прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів. Без дотримання зазначених вимог експертні оцінки практично не представляють якої-небудь цінності. До теперішнього часу зберігається незадовільна забезпеченість регіональних органів влади програмними продуктами, необхідними для проведення аналізу та прогнозування регіональних процесів.

3. Інституційно-організаційні проблеми не можуть забезпечувати підготовку якісних регіональних прогнозів, оскільки є явний дефіцит експертів, що володіють методикою математичного моделювання. У ряді регіонів досі не створена необхідна нормативно-правова база, яка визначає правові основи, цілі та зміст системи прогнозування. Не сформульовані вимоги щодо переліку, структури та змісту документів, відповідно до яких здійснюється прогнозування регіонального соціально-економічного розвитку.

4. Проблеми інформаційного забезпечення прогнозування. Характер економіки України визначає деякі особливості існуючих концепцій інформаційного забезпечення, головними з яких можна вважати наступні:

- запропоновані проекти виявляються орієнтованими більшою мірою на автоматизацію класичних бізнес-процесів і у меншій мірі – на конкретні технології управління;

- у реальній ситуації інформаційні вимоги по одному виду діяльності менеджера розділені по декількох інформаційних підсистемах.

Таким ситуаціям не приділяється належної уваги в існуючих проектах інформаційного забезпечення;

- існуючі системи не повністю орієнтовані на аналіз корисної для керівника інформації, що надходить із зовнішнього середовища;

- існуючі рішення не повною мірою забезпечують зворотний зв'язок результатів виконання стратегічних рішень;

- існуючі рішення не допускають чіткої організації центрів обробки інформації.

Усунення цих недоліків вимагає кардинальних змін в діючих інформаційно-управлінських системах, тобто створення таких систем стратегічного моніторингу та контролінгу, які дозволять передбачати майбутнє діяльності підприємства з погляду довгострокового впливу як з внутрішньої структури так і зовнішнього середовища.

Висновок. На сьогоднішній день відсутня

оперативна, повна і достовірна статистична інформація про соціально-економічний стан регіонів, що ускладнює якісне проведення всіх аналітичних і прогнозних розрахунків. Наприклад, ряд показників розвитку промисловості повинен розраховуватися по загальній кількості підприємств, які є в регіоні, в той же час статистичні дані використовуються лише по великих та середніх підприємствах. На жаль, регіони не мають методики відповідних розрахунків.

Від вибору виду прогнозування залежить характер інформації, що аналізується. Кількісна інформація, якщо вона є достовірною, то дозволяє використовувати в прогнозуванні точні математичні методи і моделі та визначати тенденції розвитку ситуації з достатньою точністю. Проте, найчастіше кількісна інформація не завжди виявляється надійною, і прогнозисти змушені використовувати якісну інформацію.

Список використаної літератури:

1. Базаров В. К методологии перспективного планирования. М.: Госплан СССР, 1924.
2. Экономическое развитие регионов: сходство и различие / под науч.ред. В.Н.Василенко. - Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2010. -219с.
3. Гранберг А.Г., Суслов В.И., Суспицын С.А. Экономико-математические исследования много-региональных систем // Регион: экономика и социология. -2008. -№ 2. -С. 120-150.
4. Зеленцова С. Ю. Ключевые идеи построения многомерных-предик-торов социально-экономического развития региона / СЮ. Зеленцова, В.И. Тинякова // Новые технологии в управлении, бизнесе и праве: материалы V Международной научно-практической конференции, 29 октября 2005г. Невинномысск: ИУБиП, 2005. - С. 74-77.
5. Лексин В.Н. К методологии исследования и регулирования процессов территориального развития // Регион: экономика и социология. - 2009. -№3.-С. 19-40.
6. Морозова Т.Г. Прогнозирование и планирование в условиях рынка [Текст]: учебное пособие / Т.Г. Морозова, А.В. Пикулькин. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 19991 -318с.
7. Парсаданов Г.А. Прогнозирование национальной экономики: Учебник / Г.А. Парсаданов, В.В. Егоров. - М.: Высш. шк., 2002. - 304 с.
8. Седаков И.А. Общие методологические подходы к моделированию и прогнозированию социально-экономического развития региона // Проблемы прогнозирования. - 2008. -№ 4. - С. 151-155.
9. Хасаев Г.Р., Цыбатов В.А. Технология прогнозирования регионального развития: опыт разработки и использования // Проблемы прогнозирования. - 2002. - № 3. - С. 65 - 84.
10. Bates T. Theories of Entrepreneurship // Theories of Local Economic Development. Perspectives from Across the Disciplines. /Ed. By Richard P.Bingham, Robert Mier. Sage Publications. 2011. – №1. – P.48-62.
11. Blair P., Premus R. Locotion Theory //Theories of Local Economic Development. Perspectives from Across the Disciplines. Ed. By Richard P.Bingham, Robert Mier. Sage Publications. 2011. - №1- P.132-139.

Стоянец Н.В. Особенности типологизации прогнозов развития региона с учетом различных подходов

Регион выступает в пределах страны тем объектом управления, сочетающий в себе территориальные и отраслевые элементы производства, которые характеризуются определенным уровнем ресурсного потенциала, и это может быть использовано для повышения уровня социально - экономического развития. В статье рассматриваются особенности основных социально-экономических проблем развития региона, решение которых приведет к совершенствованию регионального прогнозирования социально-экономического развития, позволит сформулировать концептуальный подход, создать целостную систему повышения качества прогнозирования. Проведено типологизацию прогнозов развития региона по определенным признакам, а именно по срокам, по масштабу по степени информационной обеспеченности, по степени детерминированности, по особенностям методологических подходов. Разработан алгоритм сочетания генетического и телеологического подходов в прогнозировании развития региона, что при применении метода динамических нормативов даст возможность оценить уровень устойчивого регионального развития, определить направления этого развития, а также выявить резервы и основные диспропорции функционирования и развития региона.

Ключевые слова: прогнозирование, прогноз, регион, социально-экономическое развитие, типологизация региона.

Stoyanez N.V. Features typology of forecasts of development of the region taking into account the different approaches

The region is within the country the object of management, combining territorial and sectoral elements of production, which are characterized by a certain level of resource potential, and this can be used to increase the level of socio - economic development. The quality of the prediction and the success of the im-

plementation are formulated on the basis of the development strategy directly depends on the effectiveness of the decisions made at the regional and state levels and, consequently, the dynamics of socio-economic development of each specific territorial entity. The article discusses the features of the main socio-economic problems of development of the region, the solution of which will lead to the improvement of regional forecasting of socio-economic development, will allow formulating a conceptual approach, to create a complete system for improving the quality of forecasting. It is proposed to supplement the technology forecasting process of regional development by using the method of dynamic standards and tools of nonparametric statistics at the stage of measurement and genetic evaluation of the level of sustainable development of the region. Thus, the basic conditions for effective regional forecasting is involving in this process the representatives of all the centers for civic initiatives, institutions and structures that will affect the development of the region. Conducted a typology of forecasts of development of the region according to certain criteria, namely on the timing, scale according to the degree of information provision, the degree of determinism, on the specifics of methodological approaches. The algorithm was developed from a combination of genetic and teleological approaches in the prediction of the development of the region, in applying the method of dynamic standards will provide an opportunity to assess the level of sustainable regional development, to determine the direction of this development, and to identify reserves and major imbalances in the functioning and development of the region.

Keywords: forecasting, forecast, region, socio-economic development, the typology of the region.

Дата надходження до редакції: 28.02.2015
Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.

УДК: 332.055.4

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ ПРИ ПЛАНУВАННІ РОЗВИТКУ МІСТ

Д. О. Гопцій, к.е.н., доцент, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

В статті досліджуються наукові підходи до розуміння концепції сталого розвитку з метою визначення найбільш обґрунтованої позиції. Особливу увагу приділено питанню використанню концепції сталого розвитку при оцінці та подальшому плануванні розвитку міст.

Ключові слова: концепція сталого розвитку, розвиток міст, метрика вимірювання процесів сталого розвитку.

Постановка проблеми. Розвиток міста – об'єктивно сформована система функціонування суб'єктів території (міста) заснована на стійкому і збалансованому відтворенні соціально-економічного, природно-ресурсного, інноваційного, економічного й іншого потенціалів, спрямованих на підвищення якості життя населення. Розвиток міста є багатовимірним, багатоаспектним процесом, що завжди має визначену спрямованість, обумовлену системою цілей. Якщо ця спрямованість позитивна – мова йде про прогрес, якщо негативна – про деградацію. Розвиток міста завжди пов'язаний із якісними і структурними перетвореннями, сутність яких зводиться до формування зовсім нового середовища його функціонування, адаптованого до мінливої внутрішньої та зовнішньої ситуації і здатного зберігати динамічну рівновагу [1].

Питання пошуку нових шляхів розвитку міст були актуальними у всі часи і на сьогодні дискусії з цього приводу стають ще більш жвавішими. Це викликано тим, що у світі на стику ХХ і ХХІ століть поширилася концепція сталого розвитку територій, яка швидко стала популярною в наукових колах, у тому числі і України. Більше того, ряд теоретиків і прихильників сталого розвитку вважають його найбільш перспективною ідеологією ХХІ століття і навіть усього третього тисячоліття, яка з поглибленням наукової обґрунтованості, витіс-

нить усі існуючі світоглядні ідеології, як такі, що є фрагментарними, неспроможними забезпечити збалансований розвиток цивілізації [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні значний вклад у розвиток ідеї сталого розвитку зроблений такими зарубіжними вченими, як Дж.М. Хулс [3], Р.В. Кейтс, Т.М. Перріс, А.А. Лейзерович [4]. На пострадянському просторі у цьому напрямку працювало багато вчених. Б.Г. Данилишин, Л.Б. Шостак [5] займалися питаннями стійкого розвитку в системі природно-ресурсних обмежень. Н.В. Багров [6] вивчав регіональну геополітику стійкого розвитку. Економіко-екологічним основам регіонального природокористування і розвитку присвячені роботи Б.В. Буркинського, В.Н. Степанова, С.К. Харічкова [7]. Моделюванням сталого розвитку, фінансовою політикою та управлінням сталим розвитком займалися О.Г. Осауленко [8]; І.М. Вахович [9]. Теоретичні основи сталого розвитку обґрунтовано в роботах Є.М. Борщук [10]. Стійкому розвитку, еколого-економічній оптимізації територіально-виробничих систем присвячені роботи А.Д. Урсул, Т.А. Урсул, В.Г. Тупало, А.А. Енгель [11]; З.В. Герасимчук [12]. У роботах В.В. Химинець [13], І.І. Устінової [14] дається обґрунтування сталого розвитку окремих регіонів та урбанізованих територій. Сталий розвиток економіки в умовах глобалізації вивчали В.В. Ку-